

Sygn.akt III AUa 570/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 listopada 2012r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Bożena Szponar - Jarocka (spr.)

Sędziowie: SA Barbara Orechwa-Zawadzka

SA Alicja Sołowińska

Protokolant: Edyta Katarzyna Radziwińska

po rozpoznaniu w dniu 13 listopada 2012 r. w Białymstoku

sprawy z wniosku T. M., L. M.

przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

o ustalenie, że nie istnieje obowiązek zwrotu wypłaconego świadczenia

na skutek apelacji wnioskodawczyni T. M.

od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 15 marca 2012 r. sygn. akt IV U 1717/11

uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej odwołania T. M. i sprawę w tym zakresie przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Olsztynie.

sygn. akt III AUa 570/12

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 13.04.2011r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w O. naliczyła T. M. nadpłatę 100 % części uzupełniającej renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy z powodu niezaprzeszania prowadzenia działalności rolniczej i niepowiadomienia o tym Kasy. Jednocześnie zobowiązano skarżącą do zwrotu wskazanej nadpłaty za okres od 1.04.2008 r. do 28.02.2011 r. w kwocie 21.689,85 zł.

Decyzją z dnia 13.04.2011 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w O. naliczyła L. M. nadpłatę 100 % części uzupełniającej emerytury rolniczej z powodu niezaprzeszania prowadzenia działalności rolniczej i niepowiadomienia o tym Kasy. Jednocześnie zobowiązano skarżącego do zwrotu wskazanej nadpłaty za okres 01.04.2008 r. do 28.02.2011 r. w kwocie 21.925,53 zł.

Organ rentowy ustalił, że w dniu 14. 03.2008 r. L. M. wraz z byłą żoną T. M. zerwali umowę dzierżawy z L. W. (1), o czym nie zawiadomili KRUS i w tym samym dniu 14.03.2008 r. wydzierżawili swojej córce A. O. na 10 lat działki oznaczone numerami: 103, 104, 56, 42, 53 i 64. W sensie prawnym odwołujący stracili zatem status osoby, która zaprzestała prowadzenia działalności rolniczej w świetle art. 28 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 20.12.1990 r. o ubezpieczeniu

społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r., nr 50, poz. 291 ze zm.) co oznacza, że od 01.04.2008 r. nie przysługiwała im wypłata części uzupełniającej świadczenia rentowego i emerytalnego.

W odwołaniu od tych decyzji T. M. i J. M. (1) podnieśli, że nie wiedzieli, iż nie można zawierać umowy dzierżawy z córką. T. M. podniosła, że w dniu 14.03.2008 r. posiadała z byłym mężem wspólne działki o powierzchni 1,36 ha fizycznych, z czego 0,61 ha zostało wydzierżawione wraz z ziemią L. M. córce A. O..

Wyrokiem z dnia 15 marca 2012 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił odwołania.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że małżonkowie T. i L. M. rozwiedli się 1 października 1998 r. W trakcie małżeństwa nabyli aktem notarialnym z dnia(...) działki rolne położone w O. gm. W., oznaczone numerami: 42, 53 i 72 o powierzchni 80 arów. W dniu 12.02.1987 r. małżonkowie otrzymali od ciotki aktem darowizny działkę nr (...), o powierzchni 56 arów, położoną w O.. L. M. nabył w drodze spadkobrania ziemię rolną w K. gm. W.. Łącznie w 1993 r. M. posiadali 11,49 ha. W dniu 31.10.2001 r. L. M. sprzedał aktem notarialnym byłej żonie T. M. 1/2 część działki nr (...), o powierzchni całkowitej 3,55 ha, położonej we wsi K. gm. W..

Z dalszych ustaleń Sądu Okręgowego wynika, że w dniu 29.09.2003 r. T. i L. M. wydzierżawili na okres 10 lat L. W. (2) zam. w K. grunty rolne leżące w K. o numerach działek: (...) należące do L. M. oraz wspólną działkę nr (...), a nadto działki leżące w miejscowości O.: nr (...), o łącznej powierzchni 11,46 ha. Powyższą umowę dzierżawy dotyczącą całego areалу (11,46 ha) L. M. „zerwał” w dniu 11.03.2008 r., na co L. W. (2) wyraził zgodę i nie zgłosił żadnych pretensji. W dacie zakończenia umowy dzierżawy z L. W. (1), to jest dnia 14.03.2008 r. L. M. wydzierżawił na 10 lat córce A. O. działki leżące w K.: nr (...) oraz działki numer (...) w O.. W dniu 31.01.2011 r. L. M. darował na rzecz syna A. swoje działki nr (...) o powierzchni 6,58 ha. W akcie notarialnym zaznaczono, że działki są dzierżawione od 2008 r. przez A. O. (na 10 lat).

Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska T. M., iż nie doszło do skutecznego rozwiązania umowy dzierżawy zawartej z L. W. (2) wskutek braku jej podpisu wskazując, że w dniu 14.03.2011 r. oboje skarżący wydzierżawili działkę nr (...) o powierzchni 0,56 ha na okres 10 lat J. M. (2). Podkreślił przy tym, że przesłuchany w charakterze świadka L. W. (2) nie miał wątpliwości, że umowa dzierżawy została zakończona w 2008 r. Odnosząc się do oświadczenia odwołującej złożonego przed organem rentowym Sąd wskazał, że wiedziała ona o wydzierżawieniu działek, nie żądała ich oddania w spornym okresie ani od L. W., ani od córki. Nie występowała też do sądu w trybie art. 199-201 kc. Sąd Okręgowy przywołując pogląd Sądu Najwyższego podkreślił, że współwłaściciele mogą powierzyć zarząd rzeczą wspólną jednemu z nich, a skuteczność takiej umowy nie wymaga żadnej szczególnej formy i wyłącza uprawnienia pozostałych współwłaścicieli do sprawowania zarządu określonego w art. 199-200 kc.

Z dalszych ustaleń Sądu wynika, że umowę dzierżawy zawartą dnia 15.03.2011r. z J. M. (2) skarżący zerwali w dniu sprzedaży działki (...)09.2011r. Ł. D.. Sąd także ustalił, że na dzień wydania zaskarżonych decyzji T. i L. M. byli współwłaścicielami działek położonych w O.: nr (...) o powierzchni 0,24 ha, nr(...) o powierzchni 0,56 ha, nr (...)o powierzchni 0,56 ha, łącznie 1,36 ha. Czwartą wspólną działkę w O. nr (...)o powierzchni 0,12 ha M. darowali w dniu (...) córkom po 1/2 części.

Przystępując do prawnej oceny sprawy Sąd pierwszej instancji przywołał art. 28 ust. 1-4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) oraz art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15.11.1984 r. o podatku rolnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 136, poz. 969 ze zm.), a następnie odwołał się do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 05.10.1995 r. (III AUr 280/95), zgodnie z którym wypłata emerytury rolniczej w części uzupełniającej ulega zawieszeniu na mocy art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w sytuacji gdy emeryt nadal jest właścicielem gospodarstwa rolnego, a gospodarstwo to użytkuje jego zstępny. Zdaniem Sądu Okręgowego, czynność prawna między rolnikiem, a jego zstępnym nie zwalnia części uzupełniającej od zawieszenia, choćby nawet umowa dzierżawy została zarejestrowana w ewidencji gruntów. Podkreślił, że o zerwaniu umowy z L. W. (1) odwołujący nie zawiadomili Kasy, a umowa dzierżawy zawarta z córką dnia 14.03.2008 r. została dostarczona do Kasy dopiero 21.02.2011 r.

W tym stanie rzeczy zaskarżone decyzje Sąd ocenił jako zgodne z prawem i na mocy art. 477¹⁴ § 1 kpc oba odwołania oddalił.

Powyższy wyrok zaskarżyła apelacją T. M. zarzucając niewyjaśnienie przez Sąd pierwszej instancji wszystkich okoliczności prawnych i faktycznych, które przyczyniły się do wydania zaskarżonej decyzji. Wniosła o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia organowi rentowemu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawczyni jest zasada, gdyż Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

Zaskarżoną decyzją z dnia 13 kwietnia 2011 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w O. naliczyła T. M. nadpłatę 100 % części uzupełniającej renty rolniczej z powodu rozwiązania w dniu 14 marca 2008 r. umowy dzierżawy z dnia 29 września 2003 r. i wydzierżawienia gospodarstwa rolnego córce A. O. w dniu 14 marca 2008 r. Jednocześnie organ rentowy zobowiązał T. M. do zwrotu nadpłaty świadczenia w kwocie 21 689, 85 zł za okres od 1 kwietnia 2008 r. do 28 lutego 2011 r.

Według art. 24 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291) renta rolnicza z tytułu niezdolności do pracy składa się z części składkowej i części uzupełniającej, ustalonych zgodnie z art. 25 i 26 niniejszej ustawy, a dla każdej z tych części ustala się wskaźnik wymiaru. Zgodnie z uregulowaniami, które zawiera art. 28 wskazanej ustawy wypłata części uzupełniającej renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy ulega zawieszeniu w całości, jeżeli rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej. Uznaje się, że rencista zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, jeżeli ani on, ani jego małżonek nie jest właścicielem (współwłaścicielem) lub posiadaczem gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym i nie prowadzi działu specjalnego, nie uwzględniając:

1) gruntów wydzierżawionych, na podstawie umowy pisemnej zawartej co najmniej na 10 lat i zgłoszonej do ewidencji gruntów i budynków, osobie niebędącej:

a) małżonkiem emeryta lub rencisty,

b) jego zstępnym lub pasierbem,

c) osobą pozostającą z emerytem lub rencistą we wspólnym gospodarstwie domowym,

d) małżonkiem osoby, o której mowa w lit. b lub c;

2) gruntów trwale wyłączonych z produkcji rolniczej na podstawie odrębnych przepisów, w tym zalesionych gruntów rolnych;

3) gruntów i działów specjalnych należących do małżonka, z którym emeryt lub rencista zawarł związek małżeński po ustaleniu prawa do emerytury lub renty rolniczej z ubezpieczenia;

4) własności (udziału we współwłasności) nieustalonej odpowiednimi dokumentami urzędowymi, jeżeli grunty będące przedmiotem tej własności (współwłasności) nie znajdują się w posiadaniu rolnika lub jego małżonka.

Za gospodarstwo rolne w myśl przepisu art. 1 oraz art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 136, poz. 969) uważa się obszar gruntów sklasyfikowanych w ewidencji gruntów i budynków jako użytki rolne lub jako grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych, z wyjątkiem gruntów zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej innej niż działalność rolnicza, o łącznej powierzchni przekraczającej 1 ha lub 1 ha przeliczeniowy, stanowiących własność lub znajdujących się w posiadaniu osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej, w tym spółki, nieposiadającej osobowości prawnej.

Przez działalność rolniczą należy rozumieć prowadzenie działalności w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, w tym ogrodniczej, sadowniczej, pszczelarskiej i rybnej (art. 6 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników).

Sąd pierwszej instancji rozpoznając odwołanie wnioskodawczyni poprzestał jedynie na ustaleniu, czy w spornym okresie była ona właścicielką gruntów rolnych o powierzchni przekraczającej 1 hektar i czy pozostawały one w jej władaniu. Tymczasem sporną i podlegającą ustaleniu w przedmiotowej sprawie była okoliczność, czy T. M. prowadziła w spornym okresie działalność rolniczą. W tej mierze należy bowiem powołać się na interpretację art. 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników dokonaną w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2004 r., II UZP 5/04 (OSNP 2004/22/389). Sąd Najwyższy w uchwale tej wypowiedział się, że wypłata części uzupełniającej świadczenia rolnika, który będąc właścicielem gospodarstwa rolnego faktycznie nie prowadzi w nim działalności rolniczej w rozumieniu art. 6 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu rolników, nie ulega zawieszeniu na podstawie art. 28 ust. 1 i 3 w związku z ust. 4. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że współcześnie rolnik uzyskuje prawo do świadczeń bez konieczności wyzbycia się gospodarstwa rolnego. Z kolei definicja gospodarstwa rolnego nie zawiera żadnego elementu rzeczowego, a określenie rolnika ogranicza się wyłącznie do opisu wykonywanej działalności. Nadto Sąd Najwyższy wskazał, że skoro rolnik uzyskuje prawo do świadczeń nie dlatego, że wyzbył się własności lub posiadania gospodarstwa, lecz dlatego, że z powodu wieku lub stanu zdrowia utracił zdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, czyli możliwość jego prowadzenia, to wypłata świadczeń rolniczych nie może kolidować wyłącznie z utrzymywaniem się statusu ubezpieczonego rolnika, wynikającego z prowadzenia przez niego gospodarstwa. Sąd Najwyższy dalej wywiódł, że porównanie ustępów 1 i 4 art. 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie może polegać na zestawianiu pojęcia "prowadzenie (kontynuowanie) działalności zarobkowej" z pojęciem "własności lub posiadania gruntu", gdyż są to pojęcia nieprzystawalne (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2001 r., III ZP 11/01, OSNAPiUS 2002/1/18). Nadając im sens użyteczny dla rozpatrywanego zagadnienia, należy przyjąć, że właśnie z ich niespójności wynika wniosek, iż zawieszenie wypłaty świadczeń nie dotyczy osoby jedynie posiadającej majątek nieruchomy w postaci gospodarstwa rolnego, lecz tylko takiej, która gospodarstwo rolne prowadzi. Zdaniem Sadu Najwyższego, wyjaśnienia przedstawionego do rozstrzygnięcia zagadnienia można także poszukiwać w odpowiedzi na pytanie, czy art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników modyfikuje treść art. 28 ust. 1 tej ustawy, a przede wszystkim, czy definiuje pojęcie nieprowadzenia działalności rolniczej wyczerpująco, a więc czy pochłania wszystkie wypadki, w których ustawodawca uznaje, że działalność rolnicza nie jest prowadzona, czy też dopuszcza - poza tym uznaniem - inne jeszcze wypadki nieprowadzenia takiej działalności i uwzględnia je przy zawieszaniu prawa do świadczeń. Inaczej mówiąc, czy w jakimkolwiek innym wypadku niż zapisany w art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników właściciel lub posiadacz gospodarstwa rolnego może, dla uniknięcia zawieszenia wypłaty świadczeń, wykazywać, że gospodarstwa nie prowadzi, czyli że po jego stronie nie dochodzi do realizacji przesłanki opisanej w art. 28 ust. 1 tej ustawy. Odpowiadając na te pytania, należy uwzględnić, że w art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie uznaje się, iż emeryt lub rencista, który jest właścicielem gospodarstwa rolnego nie zaprzestał prowadzenia gospodarstwa rolnego. Przepis ten ma specyficzną konstrukcję, polegającą na postawieniu tezy ogólnej w formie negacji (nie prowadzi gospodarstwa rolnego) z jednoczesnym jej zaprzeczeniem w punktach 1-7. Zgodnie z logiką, wprowadzone w tych punktach wyjątki powinny odpowiadać tezie pozytywnej, tymczasem ich charakter jest różny; niektóre stanowią potwierdzenie tezy wyjściowej, inne jej przeczą. Swoista i nietypowa konstrukcja art. 28 ust. 4 pkt 1-7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników doprowadziła Sąd Najwyższy do sformułowania wniosku, że ustawodawca przewidziane w nim przypadki prowadzenia gospodarstwa rolnego zmarginalizował z punktu widzenia zawieszalności wypłaty świadczeń i uznał, że mimo własności lub posiadania gruntów, działalność rolnicza nie jest prowadzona (por. wyrok z dnia 7 lutego 2002 r., II UKN 49/01, OSNP 2003/22/552). Zastosowana w tym wypadku technika legislacyjna sugeruje przyjęcie, że wyliczenie zawarte w punktach 1-7 służy wyłącznie ułatwieniom dowodowym. Rolnicy będący właścicielami gospodarstw wymienionych w art. 28 ust. 4 pkt 1-7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie muszą wykazywać, że nie prowadzą w nich działalności rolniczej; ten fakt uznaje sam ustawodawca.

Także w wyroku z 27 maja 1997 r., II UKN 145/97 (OSNAPiUS 1998 Nr 8, poz. 247) Sąd Najwyższy wypowiedział tezę, że nabycie własności gospodarstwa rolnego w drodze dziedziczenia, bez prowadzenia w nim działalności rolniczej, nie stanowi podstawy do zawieszenia wypłaty świadczeń z ubezpieczenia społecznego, zaznaczając tym samym, że

dla potrzeb ustalania uprawnień rentowych czy emerytalnych rolników oraz ich wysokości, nacisk położyć należy na zbadanie faktu rzeczywistego prowadzenia działalności rolniczej. Natomiast w wyroku z dnia 18 stycznia 2012 r., II UK 82/11, Sąd Najwyższy wyraził jednoznaczny pogląd, iż ubezpieczony w KRUS ma prawo do rolniczej emerytury w pełnej wysokości, jeśli swoje gospodarstwo wydzierżawi dziecku (LEX nr 1163001) podnosząc, że własność lub posiadanie gospodarstwa rolnego, które obecnie pozostają poza sferą stosunku ubezpieczenia społecznego rolników i są prawnie obojętne przy objęciu ubezpieczeniem, nie mogą mieć także wpływu na wysokość pobieranych świadczeń. Uzyskanie możliwości pobierania pełnego świadczenia może zależeć tylko (i zależy) od zaprzestania działalności rolniczej.

Przedstawioną wyżej interpretację artykułu 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, utrwaloną już w orzecznictwie sądowym (por. także wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 sierpnia 2012 r., III AUa 615/12, LEX nr 1216343, wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 15 marca 2012 r., III AUA 23/12, LEX nr 1171356) Sąd Apelacyjny w całej rozciągłości podziela

Dostrzec też wypada, że osoba prowadząca gospodarstwo rolne z reguły uzyskuje z tej działalności dochód. Zawieszenie wypłaty świadczeń może zatem dotyczyć tej osoby, a nie tylko takiej, która jedynie posiada majątek nieruchomy w postaci gospodarstwa. Posiadacz gospodarstwa rolnego, który utracił możliwość jego prowadzenia i uzyskiwania tą drogą środków utrzymania, zachowuje prawo do świadczeń w pełnej wysokości, a uzyskanie możliwości pobierania pełnego świadczenia może zależeć tylko (i zależy) od zaprzestania działalności rolniczej.

W świetle powyższego dojść trzeba do wniosku, że rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji nie odnosi się do przedmiotu sprawy. Sąd Okręgowy z pominięciem ugruntowanych poglądów judykatury przyjął, iż żądanie wnioskodawczyni zmiany zaskarżonej decyzji unicestwia sam fakt znajdowania się w jej majątku w spornym okresie gruntów rolnych o określonej powierzchni. Jest to nieprawidłowe, gdyż o prawidłowości decyzji nie może decydować, czy wnioskodawczyni w dacie wydania zaskarżonej decyzji była właścicielką określonych nieruchomości, lecz to czy faktycznie prowadziła w spornym okresie działalność rolniczą.

Mając na uwadze powyższe rozważania należy stwierdzić, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy, gdyż nie ustalił, czy wnioskodawczyni faktycznie prowadziła w spornym okresie gospodarstwo rolne. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy zbada tę kwestię. W tym celu należy przesłuchać ewentualnych, zawnioskowanych przez odwołującą świadków. Ustalając czy skarżąca prowadziła gospodarstwo rolne Sąd pierwszej instancji będzie miał na względzie kwestię uzyskiwania z niego dochodu, jak też stan zdrowia skarżącej i związaną z nim możliwość prowadzenia przez nią działalności rolniczej. Z akt rentowych wynika bowiem, że decyzją z dnia 14 grudnia 2007 r. organ rentowy przyznał wnioskodawczyni bezterminowo rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym jak też, że od lat cierpi ona na schorzenie o podłożu kardiologicznym. Ustalenie odnośnie faktycznego prowadzenia przez T. M. działalności rolniczej pozwoli zastosować prawidłowe kryterium spełnienia bądź nie spełnienia przez nią przesłanek do pobierania części uzupełniającej świadczenia rolniczego.

Mając powyższe na względzie Sąd Apelacyjny - na mocy art. 386 § 4 kpc - orzekł jak w sentencji wyroku.

E. Z.